

นัยยะของเซนริวในสถานการณ์ปัจจุบัน: กรณีศึกษาซาราริมันเซนริว

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสัดส่วนของคำศัพท์และเนื้อหาที่ปรากฏในเซนริว (川柳) ในช่วงปีพ.ศ.2563 และศึกษารูปแบบการสร้างมุกตลกที่ปรากฏในเซนริว กลุ่มเป้าหมายเป็นเซนริว จำนวน 100 บท จากการประกวด第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่ 34 งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดเรื่องความเกี่ยวเนื่อง (Relevance theory) มาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างมุกตลก จากผลการศึกษาพบว่า คำศัพท์ที่มีสัดส่วนการใช้มากที่สุดเป็น 10 อันดับแรก ได้แก่ (1) 妻 (2) マスク (3) 上司 (4) 密 (5) テレワーク (6) リモート (7) 俺 (8) 仕事 (9) 飲み会 และ (10) 今 ซึ่งมีทั้งคำที่เกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และคำศัพท์ที่เป็นคำสมัยนิยมในช่วงต้นปีพ.ศ.2563 ด้านเนื้อหาพบว่าจากเซนริวที่ได้รับเลือกทั้งหมด 100 บท มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องในบริษัทและครอบครัวจำนวน 10 บท โดยเป็นเนื้อหาที่พูดถึงการทำงานที่บ้าน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตั้งแต่ช่วงต้นปีพ.ศ.2563 จนถึงปัจจุบัน ทำให้มนุษย์เงินเดือนชาวญี่ปุ่นต้องปรับรูปแบบการใช้ชีวิตทั้งด้านการทำงานและครอบครัว จนเกิดวิถีชีวิตใหม่และสะท้อนออกมาในการประพันธ์เซนริว นอกจากนี้ในด้านรูปแบบการสร้างมุกตลกพบว่าการใช้มุกตลกที่สื่อสารโดยนัยมีมากกว่ามุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง

คำ

สำคัญ

เซนริว, ทฤษฎีความเกี่ยวเนื่อง, การสื่อสารโดยตรง, การสื่อสารโดยนัย

The implications of Senryu in Current Situation: A Case study of Salaryman Senryu

Abstract

The objectives of this research were to study the proportion of vocabulary and content of Japanese words used in senryu (川柳) during the year 2020 and to investigate the creation of jokes in senryu. The research samples were 100 senryu from the 34th 第一生命サラリーマン川柳コンクール. The creation of jokes in this study was analyzed based on the relevance theory. According to the research results, the top ten words with the highest proportion of usage are (1) 妻 (2) マスク (3) 上司 (4) 密 (5) テレワーク (6) リモート (7) 俺 (8) 仕事 (9) 飲み会 and (10) 今. Out of these ten words are associated with COVID-19 and vogue words invented in early 2020. Considering the content of the 100 senryu, 10 of them is related to the company and family themes, which were written about work from home. Due to the long period of COVID-19 that covered from year 2020 to 2021, the Japanese salaryman must adjust their balance of work-life status, which shown in New normal work styles and the occurrence of senryu compositions. In addition, the creation of jokes in senryu, there are more implicit jokes than explicit jokes.

Key words

senryu, relevance theory, expliciture, implicature

1. บทนำ

เซนริว (川柳) เป็นงานประพันธ์ประเภทหนึ่งของญี่ปุ่น ถือกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ 250 ปีก่อน โดยมีโครงสร้างการแบ่งวรรคเป็น 5-7-5 (5 พยางค์ 7 พยางค์ และ 5 พยางค์) เมื่อเปรียบเทียบกับงานประพันธ์ประเภทไฮกุ (俳句) หรือวะกะ (和歌) เซนริวถือว่ามีประวัติศาสตร์ที่สั้นกว่า ภาษาที่ใช้จะค่อนข้างไปทางภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน และเนื้อหาจะเน้นในเรื่องของความตลกขบขัน เสียดสีสังคม ซึ่งต่างจากไฮกุที่จะบรรยายถึงธรรมชาติ ฤดูกาลและวะกะที่พรรณนาเกี่ยวกับเรื่องของการรัก (歌人2015) เนื่องจากเซนริวมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่วไปในสังคมและมีการใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการ จึงทำให้เป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่สะท้อนแนวคิดทางสังคมในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

ในทุกๆ ปีประเทศญี่ปุ่นจะมีการจัดการประกวดเซนริวโดยหน่วยงานต่างๆ หนึ่งในงานที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันโดยกว้าง ได้แก่ การจัดการประกวด サラリーマン川柳 จัดขึ้นโดยบริษัท 第一生命 ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2528 และในปัจจุบันนับเป็นครั้งที่ 34

การประกวด サラリーマン川柳 ในครั้งที่ 34 ประจำปีพ.ศ. 2563 ทางผู้จัดได้เปิดรับสมัครช่วงระหว่างเดือนกันยายน - ตุลาคม 2563 มีการประกาศผลเซนริวที่ได้รับเลือก 100 บท ในเดือนมกราคม 2564 จากนั้นทางผู้จัดงานได้นำเซนริว 100 บท ที่ได้รับคัดเลือกมาเปิดให้ประชาชนทั่วไปลงคะแนนเสียง (ผู้ร่วมลงคะแนนเสียงเป็นชาวญี่ปุ่นไม่จำกัดเพศและอายุ จำนวน 101,149 คน) และประกาศผลลงคะแนนเสียงในเดือนพฤษภาคม 2564 จากผลการลงคะแนนเสียงพบว่า เซนริวที่ได้รับการลงคะแนนเสียงเป็น 100 อันดับแรก มีเนื้อหาและคำศัพท์ที่สะท้อนถึงชีวิตในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ リモートマスク เป็นต้น ซึ่งต่างจากบทประพันธ์ในปีก่อนหน้าที่เนื้อหาจะปะปนกันไป¹ งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาสัดส่วนของคำศัพท์และเนื้อหาที่ปรากฏในเซนริวที่ได้รับคัดเลือกในการประกวด サラリーマン川柳 ครั้งที่ 34 อีกทั้งศึกษาโครงสร้างในการนำคำหรือเรื่องราวเหล่านั้นมาสร้างให้เกิดมุกตลก ซึ่งการศึกษาโครงสร้างมุกตลกที่ปรากฏในเซนริวในงานวิจัยนี้ จะช่วยให้เข้าใจมุมมองและวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น

2. ทบทวนวรรณกรรม

ในงานวิจัยนี้ได้แบ่งการทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเซนริว และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความเกี่ยวเนื่อง (Relevance theory)²

2.1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเซนริว

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่างานวิจัยเกี่ยวกับเซนริว (川柳) มีจำนวนไม่มากนัก เมื่อเทียบกับงานประพันธ์ประเภทอื่น

งานวิจัยเกี่ยวกับเซนริวในเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ 小泉(1999) ที่วิจัยเกี่ยวกับเซนริวโดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเซนริวและวิเคราะห์เกี่ยวกับกลวิธีการสร้างมุกตลกกว่า เซนริวมีความแตกต่างจากมุกตลกโจークตรงที่มุกตลกโจークเป็นมุกตลกที่เรียกเสียงหัวเราะโดยตรง (明示的笑い) ดังตัวอย่างที่ (01) ส่วนเซนริว

¹ เซนริวที่ได้รับการลงคะแนนมากที่สุด 10 ลำดับแรก ในการประกวดครั้งที่ 33 ได้แก่ 「我が家では 最強スクラム 妻・娘」「パパリカを 食べない我が子が 踊ってる「話し聞け！ママホイじるな！『メモですが』」「おじさんは ママホ使えずキャッシュです」「たばこ辞め それでも妻に 煙たがれ」「足りないの？ そもそも無いよ 2000万」「登録がストレスだらけの キャッシュレス」「ジジババも 子育て参加 ワンチーム」「ギガバイト 自給いくらか 孫に聞く」「『早よ、帰れ！』言ってる上司が 帰らない」

² คำว่า “ทฤษฎีความเกี่ยวเนื่อง” ใช้ตาม บุชบา สุธีธร (2558)

เป็นมุกตลกที่เรียกเสียงหัวเราะโดยแฝง (潜在的笑い)³ ดังตัวอย่างที่ (02)

(01) 医者が夫人を呼んで「ご主人は絶対安静が必要です。ここに睡眠薬があります。」と言った。

夫人が「いつ主人に飲ませたらいいのでしょうか。」と尋ねると、医者は「ご主人ではなく、あなたが飲むのです。」(ラスキン 例24ii)

(02) 子が出来て川の字形りに寝る夫婦 (『柳多留』初篇)

ลักษณะเด่นของมุกตลกจ๊ोकที่小泉 (1999) ได้อธิบายไว้คือ การหักมุมจากเรื่องปกติทั่วไป (正常) ไปสู่เรื่องที่ผิดปกติ (異常) โดยทั้งเรื่องปกติทั่วไปและเรื่องผิดปกติมีปรากฏอยู่ในตัวบทอย่างชัดเจน จึงเรียกว่า มุกตลกที่เรียกเสียงหัวเราะโดยตรง (明示的笑い) อย่างในตัวอย่างที่ (01) แนวคิดโดยปกติทั่วไปคือผู้ป่วยจะต้องทานยาซึ่งปรากฏอยู่ในประโยค “ご主人は絶対安静が必要です。ここに睡眠薬があります” และ “いつ主人に飲ませたらいいのでしょうか” แต่แพทย์กลับบอกว่า “ให้คุณภรรยาทานเอง (ご主人ではなく、あなたが飲むのです)” การหักมุมนี้จึงทำให้เกิดความตลก

ส่วนเซนริวในภาษาญี่ปุ่นจะแสดงเพียงเรื่องผิดปกติ (異常) ด้านเดียว โดยนำจุดอ่อนของมนุษย์หรือความจริงต่างๆ ไปมาเป็นหัวข้อในการแต่ง กล่าวได้ว่าเซนริวจะพูดถึงเรื่องของคนทั่วไปคิดอยู่ในใจ (ホンネ) ซึ่งตรงข้ามกับสิ่งที่แสดงออกมาหรือสิ่งที่เปิดเผยทั่วไป (タテマエ)⁴ ในตัวอย่างที่ (02) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของคู่สามีภรรยาผู้อ่านต้องตั้งสมมติฐานเองว่าโดยปกติคู่สามีภรรยาจะนอนด้วยกัน ส่วนตัวบทกล่าวว่าเมื่อมีลูก สามีภรรยาก็นอนเป็นตัวอักษรคันจิ 川 จึงคาดเดาได้ว่าสามีภรรยาต้องแยกกันนอนเมื่อมีลูก จากเรื่องผิดปกตินี้เองจึงก่อให้เกิดความขบขันในตัวบทขึ้นมา

งานวิจัยเกี่ยวกับเซนริวช่วงหลังปีค.ศ. 2010 จะเน้นศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเซนริวกับวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นในแต่ละกลุ่ม อาทิ 高橋 (2012) ได้วิจัยเกี่ยวกับการนำเซนริวไปใช้ในการทำกิจกรรมเพื่อผู้ประสบภัยพิบัติจากเหตุแผ่นดินไหวในพื้นที่ภาคตะวันออกของญี่ปุ่น จากผลการวิจัยพบว่า การนำเซนริวไปทำกิจกรรมส่งผลให้ผู้คนรู้สึกกระตือรือร้นมากขึ้น เนื่องจากการแต่งเซนริวค่อนข้างมีความอิสระ ไม่ซับซ้อน และมีเนื้อหาเชิงตลกขบขัน จึงทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุข ต่อมา 伊藤 (2014) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะเด่นของคำและกลวิธีในการใช้คำมุกตลกของเซนริว โดยใช้ตัวอย่างจากผลการประกวดサラリーマン川柳 ครั้งที่ 1-26 จำนวนรวม 3,197 บท พบว่าคำที่นิยมใช้ในการแต่งมากที่สุด 10 อันดับ ได้แก่ (1) 妻 (2) 子 (3) 上司 (4) 俺 (5) 我が家 (6) 部下 (7) 父 (8) 会社 (9) 昔 และ (10) 娘 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเซนริวที่แต่งโดยเลือกคำที่มีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของมนุษย์เงินเดือนนั้นได้รับความนิยมมากกว่าเซนริวที่กล่าวถึงปัญหาสังคมหรือการเมือง ด้านกลวิธีการใช้คำ นิยมใช้คำที่มีความหมายคล้ายกัน (類義性) และคำที่มีความหมายตรงกันข้าม (対照性) มาใช้ในการสร้างมุกตลก นอกจากนี้ 伊藤・白 (2014) และ 伊藤 (2019) มีการศึกษาเซนริวของกลุ่มผู้สูงอายุและคนไร้บ้าน พบว่าคำที่นิยมเลือกมาใช้มีความแตกต่างจากサラリーマン川柳 ซึ่งคำที่มีความถี่ในการใช้สูงสุดมีความเชื่อมโยงกับชีวิตของคนกลุ่มนั้นๆ อย่างชัดเจน

2.2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องทฤษฎีความเกี่ยวเนื่อง (Relevance theory)

ทฤษฎีความเกี่ยวเนื่อง (Relevance theory) เป็นทฤษฎีของ Sperber & Wilson ที่อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้และการตีความหมายของสาร ซึ่งถ้อยคำที่ผู้ส่งสารกล่าวออกมา ผู้ส่งสารมีเจตนาที่จะกำหนดให้ มี

³ จ๊ोकが明示的な笑いを求めているのに対し、川柳は潜在的笑いをねらっていると言えよう。(小泉1999, 6)

⁴ 「正常」から「異常」へというジョークの落ちに対して、川柳では「異常」の方だけが提示されるのである。ただし、異常と言っても、人間の弱点や平凡な現実がテーマとされている。要するに、「ホンネ」と「タテマエ」という対立からすれば、川柳は常にホンネを附句の下位項として表現したものである。(小泉1999, 7)

เพียงความหมายเดียว แต่ผู้รับสารอาจตีความหมายถ้อยคำนั้นแตกต่างกันออกไป ตามความรู้และประสบการณ์ของตน

Sperber & Wilson (1986) ได้แบ่งการสื่อสารออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. การสื่อสารแบบตรงตามตัวอักษร (expliciture 明意/表意) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้รับสารสามารถตีความและเข้าใจสารที่ส่งมาได้ทันที และ 2. การสื่อสารแบบโดยนัย (implicature 暗意) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้รับสารจะต้องอาศัยบริบทและความรู้ในการตั้งสมมติฐานเพื่อใช้ในการตีความ

東森 (2011) ได้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องทฤษฎีความเกี่ยวข้อง (Relevance theory) ของ Sperber & Wilson (1986) มาวิเคราะห์ประเภทของมุกตลกในภาษาอังกฤษ และได้แบ่งประเภทของการสร้างมุกตลกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. มุกตลกที่สื่อสารโดยตรง (表意に基づくジョーク) และ 2. มุกตลกที่สื่อสารโดยนัย (推意に基づくジョーク) ซึ่งในแต่ละประเภทมีการแบ่งประเภทย่อย ดังนี้

1) มุกตลกที่สื่อสารโดยตรง (表意に基づくジョーク) คือมุกตลกที่เกิดจากการตีความความหมายของคำนั้นๆ ไปมากกว่าความหมายตามตัวอักษร แบ่งออกเป็น

1.1) การสื่อสารโดยตรงแบบทั่วไป (基本レベル表意) มี 4 รูปแบบ ได้แก่

a. Disambiguation (あいまい性の除去) ความตลกที่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังตัวอย่างที่ (03) ที่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในคำว่า “big” ซึ่งสำหรับผู้พูดหมายถึง “เมื่อโตขึ้น อายุมากขึ้น” แต่สำหรับผู้ฟังหมายถึง “ตัวใหญ่ อ้วนขึ้น”

(03) “Rita, what will you do when you get as big as your mother?” “Go on a diet, miss”

b. Saturation (飽和) ความตลกที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์ของประโยค เช่น ไม่มีการระบุประธานของประโยคให้ชัดเจน จึงทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน (ตัวอย่างที่ 04)

(04) Dad: Why did you get such a low score in that test?

Kid : Absence.

Dad: You were absent on the day of the test?

Kid : No, but the boy who sits next to me was.

c. Free enrichment (自由な語用論的拡充) ความตลกที่เกิดจากการเสริมความอย่างอิสระ ในตัวอย่างที่ (05) ผู้แต่งใช้การเล่นเสียงระหว่างคำว่า rest in peace และ rest in pieces เพื่อให้เกิดความขบขัน

(05) Did you hear about the explosive expert died (yesterday) (in London)?

Yes, may he rest in pieces.

d. Ad hoc concept construction (アドホック概念形成) ความตลกที่เกิดจากการที่ผู้รับสารเข้าใจความหมายของคำนั้นๆ ให้กว้างขึ้นหรือแคบลง ดังตัวอย่างที่ (06) ตัวอย่างนี้เป็นความตลกที่เกิดจากการเล่นคำคำว่า “The Big Apple” ซึ่งเป็นชื่อเล่นของเมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา กับความหมายตามตัวอักษรคือ แอปเปิลผลใหญ่

(06) Q: What is worm’s favorite city? A: The Big Apple.

1.2) การสื่อสารโดยตรงชั้นสูง (高次レベル表意) คือ การคาดเดาสารของผู้พูดจากสิ่งที่กล่าวออกมา แต่ไม่ได้

อยู่ในรูปแบบของการส่งสารโดยตรงแบบทั่วไป กล่าวคือผู้รับสารคาดเดาความต้องการของผู้ส่งสารจากประโยคที่กล่าวมาตามตัวอักษร หนึ่งที่ผู้ส่งสารไม่ได้ต้องการสื่อเช่นนั้น (ตัวอย่างที่ 07)

(07) Diner : Waiter! There's a fly in my soup!

Waiter: Please, don't shout so loudly. Everyone will want one.

2) มุกตลกที่สื่อสารโดยนัย (推意に基づくジョーク) เป็นมุกตลกที่ประกอบไปด้วยสมมติฐานในการคาดคะเน (implicated premise) และผลจากการคาดคะเน (implicated conclusion) สามารถแบ่งย่อยได้เป็น 10 ประเภท ดังนี้

a. สมมติฐาน (= ถ้า P ก็จะมี Q), สิ่งที่แสดงออกมา (=P), เพราะฉะนั้นความหมายโดยนัย(=Q) (想定 (=pならばQ), 表意 (=P), それゆえ推意 (=Q))

b. สมมติฐาน (= ถ้า P ก็จะมี Q), สิ่งที่กล่าวออกมา (=NOT Q), เพราะฉะนั้นความหมายโดยนัย (=ถ้า NOT Q ก็จะมี NOT P) (想定(=pならばQ), 発話 (=NOT Q), それゆえ推意 (=NOT QならばNOT P))

c. ความรู้= (ความหมายโดยนัย) และมุกตลก (知識(=想定)とジョーク) ดังตัวอย่างที่ (08) ที่จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจว่า ถ้าไม่อยู่บ้านก็จะมีคนรับสายโทรศัพท์ ดังนั้นจึงไม่เสียเงิน ถือเป็นวิธีที่ถูกต้องที่สุด

(08) “What is the cheapest time to call my friends?” “When they are out”

d. มุกตลกที่เกิดจากความหมายโดยนัยที่ขัดแย้งกัน (矛盾した推意により生じるジョーク) ดังตัวอย่างที่ (09) ที่ผู้พูดบอกว่าโทรศัพท์ที่บ้านมีปัญหา สามารถดูได้แค่ 2 ช่อง ซึ่งเข้าใจได้ว่าเป็น 2 สถานีโทรศัพท์ แต่ในประโยคต่อมาผู้พูดกลับบอกว่า 2 ช่องนั้นคือ เปิดกับปิด มีความหมายโดยนัยคือ “ดูได้แค่ช่องเดียว” จากความหมายที่ขัดแย้งกันนี้จึงทำให้เกิดความตลก

(09) Gert: The TV reception at our house is terrible.

Bert: How bad is it?

Gert: It's so bad, we get only two channels – on and off.

e. มุกตลกที่เกิดจากการใช้การสมมติที่ไร้เหตุผล (ばかげた想定を用いて生じるジョーク) เช่น

(10) Clerk: This computer will cut your work in half.

Customer: Good. I'll take two of them.

f. มุกตลกที่อิงจากความหมายโดยนัยที่ไร้เหตุผล (ばかげた推意に基づくジョークタイプ1) เช่น

(11) When I bought this car you guaranteed you'd fix anything that broke.

Yes, sir

Then I want a new garage.

g. มุกตลกที่อิงจากความหมายโดยนัยที่ไร้เหตุผล2: การแสดงถ้อยคำเกินจริง (ばかげた推意に基づくジョークタイプ2: おおげさな表現) เช่น

(12) Principal: Dennis, why must you lie all the time?

Dennis : How do you know I'm lying?

Principal: Your lips move.

h. มุกตลกที่อิงจากสองสมมติฐานที่ขัดแย้งกัน (二つの矛盾する想定に基づくジョーク)

- (13) Peter: Who was that gentleman I saw you with last night?
Mary: That was no gentleman. That was a senator.
- i. มุกตลกที่อิงจากการตีความคู่ขนาน (平行処理に基づくジョーク)
- (14) Hotel Owner: I won't charge you for the breakfast because you didn't eat it.
Guest : Thanks. By the way, I didn't sleep last night.
- j. คำถาม (=ความแตกต่างของ A and B คืออะไร?), คำตอบ (=B+ α), ความหมายโดยนัย (=A- α)
(質問(=A and Bの違いは?) 答え(=Bは+ α), 推意(=Aは- α))
- (15) What's the different between school and a mental hospital?
You have to show improvement to get out of the hospital.

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ผ่านมาทำการศึกษาแค่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคำศัพท์ที่ปรากฏในเซนริวกับวิถีชีวิตของคนแต่ละกลุ่มว่ามีทางเลือกใช้คำต่างกันอย่างไร แต่ไม่พบงานวิจัยใดที่แสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคำศัพท์และเนื้อหาที่ปรากฏในเซนริวกับเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง และยังไม่มีการวิเคราะห์การสร้างมุกตลกในเซนริวโดยแบ่งมุกตลกที่สื่อสารโดยตรงและโดยนัยโดยใช้ทฤษฎีความเกี่ยวเนื่อง (Relevance theory) ซึ่งเมื่อศึกษาเซนริวจำนวน 100 บท ที่ผ่านเข้ารอบจากการประกวด第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่34 พบว่ามีเซนริวที่ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องตั้งสมมติฐานเองอยู่ด้วย เช่น 「YOASOBI が大好きと言ひ父あせる」 เป็นต้น ซึ่งต่างจากที่小泉(1999) กล่าวไว้ว่าเซนริวในภาษาญี่ปุ่นจะแสดงเพียงเรื่องที่มีผิดปกติ (異常) ด้านเดียวและผู้อ่านต้องตั้งสมมติฐานเอง

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 3.1. เพื่อศึกษาสัดส่วนและลักษณะเด่นของคำศัพท์ที่ปรากฏในเซนริว ช่วงปี พ.ศ.2563
- 3.2. เพื่อศึกษาสัดส่วนของเนื้อหาที่ปรากฏในเซนริว ช่วงปี พ.ศ.2563
- 3.3. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างมุกตลกที่ปรากฏในเซนริว ช่วงปี พ.ศ.2563

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1. ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูล เซนริว จำนวน 100 บท จากการประกวด第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่ 34 มาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งทั้ง 100 บทนี้ เป็นบทประพันธ์ที่ได้รับการคัดเลือกจากผลงานที่ส่งเข้าประกวดทั้งหมด 62,542 ผลงาน และ 10 ผลงานที่ได้รับการลงคะแนนเสียงสูงสุดในการประกวดครั้งนี้ มีตัวบทและจำนวนการลงคะแนนเสียงดังตารางที่ 1

ตัวบท	ตัวบท	จำนวนลงคะแนนเสียง (คะแนน)
1	会社へは来るなと上司行けと妻	4322
2	十万円見る事もなく妻のもの	3446
3	リモートで便利な言葉 “聞こえませんか！”	3315
4	嫁の呼吸五感で感じろ！全集中	2885
5	じいちゃんにJ. Y. Parkの場所聞かれ	2681
6	我が部署は次世代おらず5爺（ファイブジイ）	2528
7	お父さんマスクも会話もよくずれる	2451
8	YOASOBIが大好きと言いつ父あせる	2385
9	お若いと言われマスクを外せない	2368
10	抱き上げた孫が一言密ですよ。	2226

ตารางที่ 1 เซนริวที่ได้รับรางวัล 第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่ 34

4.2. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นแบบผสมผสาน ระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยแบ่งวิธีวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 4.2.1. นำเซนริวจำนวน 100 บท ที่ผ่านเข้ารอบจากการประกวด第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่34 มานับความถี่ของจำนวนคำที่ปรากฏ เพื่อศึกษาสัดส่วนและลักษณะเด่นของคำศัพท์ที่ปรากฏในเซนริว ในช่วงปี พ.ศ.2563 โดยในการนับความถี่ของจำนวนคำจะไม่นับคำช่วย (助詞) ที่ปรากฏในตัวบท
- 4.2.2. นำเซนริวจำนวน 100 บท ที่ผ่านเข้ารอบจากการประกวด 第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่34 มาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อศึกษาสัดส่วนของเนื้อหาที่ปรากฏในเซนริว ในช่วงปี พ.ศ.2563 โดยอิงกรอบแนวคิดของ 伊藤 (2014) ที่กล่าวว่าใน サラリーマン川柳 มีแนวโน้มในการเลือกคำที่มีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของมนุษย์เงินเดือน และเมื่อดูจากคำศัพท์ 10 อันดับแรก จะสามารถแบ่งได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการทำงานและครอบครัว ในงานวิจัยจึงจะอิงจากกรอบแนวคิดดังกล่าวโดยดูว่ามีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทำงานหรือครอบครัวในสัดส่วนเท่าใดจากคำและเนื้อหา
- 4.2.3. นำเซนริวจำนวน 100 บท ที่ผ่านเข้ารอบจากการประกวด 第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่34 มาวิเคราะห์การสร้างมุกตลกในเซนริว โดยใช้กรอบแนวคิดเช่นเดียวกับ 東森 (2011) ซึ่งในงานวิจัยนี้จะดูความหมายของคำศัพท์ที่ปรากฏในตัวบทเซนริว หากคำในตัวบทนั้นสามารถสื่อความได้โดยตรงหรือมี 2 ความหมายใน 1 คำและไม่จำเป็นต้องใช้การตั้งสมมติฐานในงานวิจัยนี้จะจำกัดความว่าเป็น “มุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง(表意に基づくジ

ヨーク)” แต่หากไม่สามารถสื่อความได้โดยตรง ต้องใช้การตั้งสมมติฐาน การคาดคะเน จะจำกัดความว่าเป็น “มุกตลกที่สื่อสารโดยนัย (推意に基づくジョーク)”

5. ผลการวิจัย

5.1. สัตว์ส่วนและลักษณะเด่นของคำศัพท์ที่ปรากฏในเซนริว (川柳) ในช่วงปีพ.ศ.2563

จากการนับความถี่ของจำนวนคำที่ปรากฏในเซนริวที่ผ่านเข้ารอบทั้งหมด 100 บท พบว่ามีการใช้คำทั้งหมด 209 คำ คำที่มีสัดส่วนมากที่สุด ได้แก่ 妻(ภรรยา) จำนวน 15 ครั้ง รองลงมา คือマスク(หน้ากากอนามัย) จำนวน 10 ครั้ง ดังตารางที่ 2

ลำดับที่	คำศัพท์ที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ปรากฏในเซนริว	ลำดับที่	คำศัพท์ที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ปรากฏในเซนริว
1	妻	15	6	リモート	6
2	マスク	10	7	俺	5
3	上司	7	7	仕事	5
3	密	7	7	飲み・飲み会	5
3	テレワーク	7	7	今	5

ตารางที่ 2 จำนวนคำที่ปรากฏใน 第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่ 34 มากที่สุด 10 อันดับ

จากตารางที่ 2 พบว่า มีสัดส่วนของคำที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจำนวน 5 คำ ได้แก่上司 (หัวหน้า)リモート (remote work)テレワーク (telework) 仕事 (งาน) 飲み会 (การดื่มหลังเลิกงาน) นอกจากนี้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแล้ว ยังมีคำศัพท์ที่เป็นคำสมัยนิยมในช่วงต้นปีพ.ศ.2563 อีก 2 คำ ได้แก่ 密飲み会 ซึ่งทั้งสองคำเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อาจกล่าวได้ว่าผลสืบเนื่องจากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของชาวญี่ปุ่นและสะท้อนออกมาทางการเลือกคำประพันธ์ในเซนริว

5.2. สัตว์ส่วนของเนื้อหาที่ปรากฏในเซนริว (川柳) ช่วงปี พ.ศ.2563

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเซนริวที่ผ่านเข้ารอบทั้งหมด 100 บท พบว่าเซนริวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำงานมีทั้งหมด 53 บท และเกี่ยวข้องกับครอบครัวทั้งหมด 34 บท ซึ่งเมื่อดูในเนื้อหาดังกล่าวพบว่ามี 10 บท ที่มีความสัมพันธ์ทั้งเนื้อหาด้านการทำงานและครอบครัว ดังตัวอย่างที่ (16) – (20)

- (16) 「テレワーク いつもと違う父を知る (การทำงานที่บ้าน ช่างแตกต่างจากทุกที ทำให้รู้จักพ่อ)」
- (17) 「テレワーク 妻へ感謝の 倍返し (การทำงานที่บ้าน รู้สึกขอบคุณภรรยา มากเป็นเท่าตัว)」
- (18) 「テレワーク 子供の参入 場が和み (การทำงานที่บ้าน ลูกโผล่เข้าร่วมงาน บรรยากาศผ่อนคลาย)」
- (19) 「遊ぼうよ！ 息子よ、パンがは 工作中 (มาเล่นกันเถอะ นี่ลูก ตอนนี้อยู่ กำลังทำงานอยู่)」
- (20) 「部下を褒め 妻に気遣う テレワーク (คอยชมลูกน้อง คอยใส่ใจภรรยา การทำงานที่บ้าน)」

เมื่อวิเคราะห์บทที่มีความสัมพันธ์ทั้งเนื้อหาด้านการทำงานและครอบครัว พบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่จะพูดถึงสภาพการทำงานที่บ้าน (work from home) แสดงให้เห็นสภาพการทำงานของมนุษย์เงินเดือนในญี่ปุ่นที่เปลี่ยนไป นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์ตัวอย่างที่ (16) – (20) จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์มีมุมมองเกี่ยวกับการทำงานที่บ้าน (work from home) ว่าทำให้ความสัมพันธ์ของคนในบ้านแน่นแฟ้นขึ้น สังเกตได้จากคำว่า 父を知る 妻へ感謝 場が和み 遊ぼうよ และ妻に気遣う อาจกล่าวได้ว่าสภาพการทำงานที่เปลี่ยนไปในสังคมญี่ปุ่น จากแต่เดิมที่พอมีหน้าที่ออกไปทำงานนอกบ้านแต่เช้าไม่ค่อยมีเวลาให้กับครอบครัว ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นการทำงานที่บ้าน ส่งผลให้ได้มีเวลาร่วมกับสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ทำให้รู้จักกันมากยิ่งขึ้น

5.3. รูปแบบการสร้างมุกตลกที่ปรากฏในเซนริว (川柳) ช่วงปีพ.ศ.2563

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเซนริวที่ผ่านเข้ารอบทั้งหมด 100 บท พบว่ามีสัดส่วนของมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง (表意に基づくジョーク) จำนวน 11 บท (ร้อยละ 11) และมุกตลกที่สื่อสารโดยนัย (推意に基づくジョーク) จำนวน 89 บท (ร้อยละ 89) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1. มุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง (表意に基づくジョーク)

มุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง (表意に基づくジョーク) คือมุกตลกที่สามารถสื่อความได้โดยตรง หรือในตัวบทมีคำที่มี 2 ความหมายใน 1 คำ ทำให้ผู้อ่านสามารถตีความได้หลายแบบและไม่จำเป็นต้องใช้การตั้งสมมติฐาน เมื่อวิเคราะห์รูปแบบตามกรอบแนวคิดของ東森(2011) พบว่า มีเซนริวในลักษณะดังกล่าวจำนวนทั้งหมด 11 บท สามารถแบ่งเป็นมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรงแต่ละประเภทได้ดังนี้

a. Disambiguation (あいまい性の除去) ความตลกที่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(21) 「じいちゃんに J.Y.Parkの 場所聞かれ」

ตัวอย่างที่ (21) เป็นมุกตลกที่เกิดจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เนื่องจาก J.Y.Park เป็นโปรดิวเซอร์และผู้บริหารค่ายเพลงชื่อดังชาวเกาหลีใต้ ซึ่งคุณตาของผู้ประพันธ์ได้ฟังชื่อแล้วเข้าใจผิดคิดว่าเป็นสวนสนุกแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีคำว่า Park จึงได้ถามผู้พูดว่า “J.Y.Park ตั้งอยู่ที่ไหน” นับเป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อนในคำว่า Park ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง จึงทำให้เกิดความขบขันในเซนริวบทนี้ ถือเป็นมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรงประเภท Disambiguation (あいまい性の除去)

(22) 「YOASOBIが 大好きと言い 父あせる」

ตัวอย่างที่ (22) ผู้พูดต้องการบอกกับคุณพ่อว่าชอบนักร้องวงYOASOBI แต่คุณพ่อกลับเข้าใจผิดเป็นคำว่า 夜遊び(yoasobi) ที่แปลว่าเที่ยวกลางคืน จึงทำให้คุณพ่อตกใจ (父あせる) ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในคำว่า YOASOBI นับเป็นมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรงประเภท Disambiguation (あいまい性の除去)

b. Saturation (飽和) ความตลกที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์ของประโยค

(23) 「耳痛い 常時マスクと 妻の愚痴」

(24) 「気付かない 理由はマスクか すっぴんか」

ตัวอย่างที่ (23) (24) มีลักษณะเหมือนกันคือมีความไม่สมบูรณ์ว่าสาเหตุที่ทำให้耳痛いและ気付かない

⁵ อ้างอิงรายการคำสมัณิยมในช่วงต้นปีพ.ศ.2563 จาก ประชญาภรณ์ (2564)

คืออะไร โดยในวรรณคดีมาได้กล่าวถึงเหตุผลทั่วไปว่า ที่เจ็บหูเป็นเพราะการใส่หน้ากากอนามัย (ตัวอย่างที่23) และที่ไมรู้ตัวก็เพราะว่าใส่หน้ากากอนามัย (ตัวอย่างที่24) แต่ในวรรณคดีมาผู้แต่งได้แสดงสาเหตุที่ต่างจากปกติคือเป็นเพราะ การบ่นของภรรยา (ตัวอย่างที่23) และเป็นเพราะหน้าสด (ตัวอย่างที่24) การหักมุมระหว่างเรื่องทั่วไปและเรื่องที่ต่างจากปกตินี้เองจึงทำให้เกิดความตลกในตัวบท

(25) 「持ち帰り 昔は仕事 今はメン」

ตัวอย่างที่ (25) เป็นความตลกที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์ในการแสดงกรรมของกริยา持ち帰り ที่ผู้พูดมาเสริมความในวรรคต่อมาว่า ถ้าเป็นสมัยก่อนสิ่งที่ถือกลับบ้านก็คืองาน แต่ปัจจุบันสิ่งที่ถือกลับบ้านคืออาหาร เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้ไม่สามารถนั่งทานในร้านอาหารได้ ซึ่งการหักมุมนี้ก่อให้เกิดความขบขัน

(26) 「プツプツと 途切れる意識と 無線ラン」

ตัวอย่างที่ (26) プツプツ เป็นคำคุณศัพท์ แสดงสภาพของที่ถูกตัดออกจากกัน ในเซนริวบทนี้กล่าวถึงของ 2 สิ่ง ที่ถูกตัดแยกออกคือสติของผู้พูดกับสัญญาณอินเทอร์เน็ต สะท้อนการทำงานในลักษณะ work from home ว่าไม่เพียงแต่สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีการขาดหาย สติของคนทำงานก็ขาดหายเช่นกัน

c. Free enrichment (自由な語用論的拡充) ความตลกที่เกิดจากการเสริมความอย่างอิสระ

(27) 「はたらきが はた楽になる 子の笑顔」

ตัวอย่างที่ (27) ผู้พูดนำคำว่า はたらく(ทำงาน) มาเสริมความอย่างอิสระด้วยการเล่นเสียงกับคำว่า 苦(ความยากลำบาก) และ 楽(ง่ายๆ สบายๆ) โดยต้องการสื่อว่า จากงานที่ยากลำบาก ก็กลายเป็นงานที่สบาย ด้วยรอยยิ้มของลูก ซึ่งการเล่นคำในภาษาญี่ปุ่นค่อนข้างมีความโดดเด่นต่างจากภาษาอังกฤษ (ตัวอย่างที่ 05) คือ นอกจากจะใช้การเล่นเสียงของคำแล้ว ในภาษาญี่ปุ่นยังสามารถนำคำนี้มาใช้ในเรื่องของความหมายได้อีกด้วย

d. Ad hoc concept construction (アドホック概念形成) ความตลกที่เกิดจากการที่ผู้รับสารเข้าใจความหมายของคำนั้นๆ ให้กว้างขึ้นหรือแคบลง

(28) 「我が部署は 次世代おらず 5歳 (ファイブジイ)」

ตัวอย่างที่ (28) ผู้พูดได้อธิบายเกี่ยวกับสังกัดของตัวเองว่าไม่มีอนาคต (รุ่นใหม่) เนื่องจากในสังกัดมีเพื่อนร่วมงานเป็นคุณลุงจำนวน 5 คนอยู่ (5歳) เป็นการเล่นเสียงระหว่างคำว่า 5歳 และ 5G ที่หมายถึงเทคโนโลยีเครือข่ายไร้สายรุ่นใหม่ที่จะมาแทนที่ระบบ 4G ที่กำลังใช้ในปัจจุบัน ซึ่งการเล่นคำพ้องเสียงนี้ทำให้สามารถตีความคำว่า “5G” ได้หลายรูปแบบนี้ นับเป็นมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรงประเภท Ad hoc concept construction (アドホック概念形成)

(29) 「お父さん マスクも会話も よくずれる」

ตัวอย่างที่ (29) เป็นมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรงประเภท Ad hoc concept construction (アドホック概念形成) โดยเล่นคำพ้องเสียงระหว่างคำว่าずれる (เลื่อน) กับずれる (ไม่เข้ากัน) ว่าคุณพ่อมักจะพูดไปหน้ากากอนามัยเลื่อนหล่นไป ในขณะที่เดียวกันบทสนทนาที่ออกนอกเรื่องด้วยเช่นกัน

(30) 「『やばいです』それはいいのか 悪いのか」

ตัวอย่างที่ (30) ผู้พูดเล่นความหมายของคำว่าやばい ซึ่งในพจนานุกรมได้ระบุความหมายไว้ว่าใช้แสดง

สถานการณ์ที่อันตรายหรือไม่สะดวก (危険や不都合な状況が予測されるさま) แต่ในปัจจุบันความหมายของやばい ได้กว้างออก สามารถใช้ในความหมายว่า เยี่ยมหรือสุดยอด ได้ด้วย ในตัวอย่างที่ (30) จึงได้บอกว่าไม่รู้ว่าคุณาะเบ ึ่งนั้นดีหรือไม่ดีกันแน่

(31) 「カメラOFF 忘れて晒す OFF姿」

ตัวอย่างที่ (31) ผู้พูดเล่นความหมายของคำว่าoff โดยความหมายของoff ในカメラOFF หมายถึง “ปิด” ส่วนความหมายของoff ในOFF姿 หมายถึง สภาพพักผ่อน ไม่ได้อยู่ในสภาพพร้อมทำงาน ในบทนี้ต้องการบอกว่า ลืมปิดกล้อง(ที่ใช้ประชุมออนไลน์) ก็เลยทำให้เผยสภาพที่ไม่พร้อมทำงานออกมา

5.3.2. มุกตลกที่สื่อสารโดยนัย (推意に基づくジョーク)

มุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยนัย (推意に基づくジョーク) คือ มุกตลกที่ต้องใช้การตั้งสมมติฐาน และการคาดคะเน เมื่อวิเคราะห์รูปแบบตามกรอบแนวคิดของ東森(2011) พบว่ามีเขนริวในลักษณะดังกล่าวจำนวน ทั้งหมด 89 บท ซึ่งในวิจัยนี้จะขอยกตัวอย่างเฉพาะบทที่โดดเด่นในแต่ละประเภท⁶ ดังนี้

a. สมมติฐาน (= ถ้า P ก็จะมี Q), สิ่งที่แสดงออกมา (=P), เพราะฉะนั้นความหมายโดยนัย(=Q) (想定(=pならば Q), 表意(=P), それゆえ推意(=Q))

(32) 「お若いと 言われマスクを 外せない」

ตัวอย่างที่ (32) กล่าวถึงการใส่หน้ากากอนามัยในชีวิตประจำวัน

โดยรูปแบบของความตลกเป็นแบบความหมายโดยนัย ที่มีการตั้งสมมติฐานในลักษณะสมมติฐาน ถ้า P ก็จะมี Q ดังนี้

(32a) สมมติฐาน: ถ้าใส่หน้ากากอนามัย (=P) จะทำให้ไม่ทราบอายุจริงหรือดูอ่อนกว่าวัย (=Q)

สิ่งที่กล่าว: ไม่สามารถถอดหน้ากากอนามัยได้ (マスクを 外せない)

ความหมายโดยนัย: ผู้พูดจะถูกมองว่าดูอ่อนกว่าวัย

จากการวิเคราะห์ใน (32a) เป็นการตั้งสมมติฐานและตีความหมายโดยนัยในลักษณะสมมติฐาน ถ้า P ก็จะมี Q กล่าวคือ ถ้าไม่ผู้พูดไม่ถอดหน้ากากอนามัย ก็จะทำให้ดูเด็ก ไม่มีใครทราบอายุจริง เป็นมุกตลกที่สะท้อนวิถีชีวิตในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ผู้คนต้องใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา

b. สมมติฐาน (= ถ้า P ก็จะมี Q), สิ่งที่กล่าวออกมา (=NOT Q), เพราะฉะนั้นความหมายโดยนัย (=ถ้า NOT Q ก็จะมี NOT P) (想定(=pならばQ), 発話(=NOT Q), それゆえ推意(=NOT QならばNOT P))

(33) 「十万円 見ることもなく 妻のもの」

ตัวอย่างที่ (33) กล่าวถึงเรื่องราวระหว่างมนุษย์เงินเดือนกับการมอบเงินให้ภรรยา โดยรูปแบบของความตลก เป็นแบบความหมายโดยนัยในลักษณะสมมติฐาน ถ้าไม่ Q ก็จะมี NOT P ดังนี้

(33a) สมมติฐาน: ถ้าเงินเดือนหรือโบนัสเป็นของตนเอง (=P) ก็จะต้องเคยเห็นเงินจำนวนนั้น (=Q)

สิ่งที่กล่าว: ไม่เคยเห็นเงินแสนเยน (十万円 見ることもなく)

⁶ จากการวิเคราะห์ ไม่พบเขนริวที่จัดอยู่ใน 5 หมวดหมู่ต่อไปนี้

- มุกตลกที่เกิดจากการใช้การสมมติที่ไร้เหตุผล (ばかげた想定を用いて生じるジョーク)
- มุกตลกที่อิงจากความหมายโดยนัยที่ไร้เหตุผล (ばかげた推意に基づくジョークタイプ1)
- มุกตลกที่อิงจากความหมายโดยนัยที่ไร้เหตุผล: การแสดงถ้อยคำเกินจริง (ばかげた推意に基づくジョークタイプ2: おおげさな表現)
- มุกตลกที่อิงจากการตีความคู่ขนาน (平行処理に基づくジョーク)
- คำถาม(=ความแตกต่างของ A and B คืออะไร?), คำตอบ(=B+α), ความหมายโดยนัย(=A- α) (質問(=A and Bの違いは?)答え(=B+α),推意(=A-α))

ความหมายโดยนัย: เงินไม่ใช่ของตนเอง (เป็นของภรรยา)

จากการวิเคราะห์ใน (33a) เป็นการตั้งสมมติฐานและตีความหมายโดยนัยในลักษณะสมมติฐานถ้าไม่ Q ก็จะไม่ P กล่าวคือ ถ้าไม่เคยเห็นเงินแสนyenเลย ก็แสดงว่าเงินเดือนหรือโบนัสทั้งหมดนั้นยกให้ภรรยาหมดเลย จึงทำให้เกิดความตกในลักษณะเสียศีลชีวิตจริงของมนุษย์เงินเดือน

c. ความรู้=(ความหมายโดยนัย)และมุกตลก (知識(=想定)とジョーク)

(34) 「リモートで 便利な言葉 “聞こえませんか!”」

ตัวอย่างที่ (34) กล่าวถึงการประชุมออนไลน์ ซึ่งการตีความความหมายโดยนัย ในเซนริวบทนี้จำเป็นต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับการประชุมออนไลน์ด้วย เนื่องจากในการประชุมออนไลน์มักมีคำถามเพื่อยืนยันกับผู้ร่วมประชุมว่า “ได้ยินไหม” การตอบกลับว่า “ไม่ได้ยิน” ของผู้ฟัง อาจเกิดจากสัญญาณที่ไม่ดีจริงๆ หรือผู้ฟังไม่ได้ตั้งใจฟังแล้วโกหกว่า “ไม่ได้ยิน” ก็ได้ ในเซนริวบทนี้จึงได้กล่าวว่า ในการประชุมทางไกล คำว่า “ไม่ได้ยิน” เป็นคำที่สะทก ซึ่งความตกของเซนริวบทนี้เกิดจากการมีประสบการณ์ร่วมกันระหว่างผู้ประพันธ์และผู้อ่าน

(35) 「嫁の呼吸 五感で感じろ! 全集中!!!」

ตัวอย่างที่ (35) กล่าวถึงเรื่องระหว่างสามีและภรรยา ซึ่งการตีความหมายโดยนัยในเซนริวบทนี้จำเป็นต้องใช้ประสบการณ์หรือความรู้เกี่ยวกับมังงะของผู้อ่านด้วย เนื่องจากมีการเล่นมุกโดยใช้สำนวนจากมังงะเรื่อง 鬼滅の刃 ดังนี้

(35a) ความรู้: 「全集中!!! 水の呼吸」 เป็นบทพูดที่ทันจิโร่ ตัวละครในเรื่องดาบพิฆาตอสูร (鬼滅の刃) พูดเมื่อจะต่อสู้ แปลเป็นไทยได้ว่า “เพ่งกระแสน้ำจิต ปราณวารี” ซึ่งเมื่อรวมปราณทั่วร่างได้จะทำให้ควบคุมกระแสไฟฟ้า และมีพลังเพิ่มขึ้น

สิ่งที่กล่าว: ปราณภรรยา สัมผัสด้วยสัมผัสทั้ง5! เพ่งกระแสน้ำจิต! (嫁の呼吸 五感で感じろ! 全集中!!!)

ความหมายโดยนัย: สามีจะควบคุมภรรยาได้ หากตนเองมีพลังเพิ่มขึ้น

จากการวิเคราะห์ใน (35a) ความตกเกิดจากการที่ผู้อ่านต้องเข้าใจเกี่ยวกับสำนวนในเรื่องดาบพิฆาตอสูร (鬼滅の刃) ก่อนว่าเมื่อพูดประโยคนี้แล้วจะเกิดอะไรขึ้น ซึ่งในปีพ.ศ.2563 มังงะและอนิเมะเรื่องดาบพิฆาตอสูร (鬼滅の刃) ได้รับความนิยมอย่างมากในญี่ปุ่น จนทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและสามารถเข้าใจความหมายโดยนัยของเซนริวบทนี้ได้ทันที

(36) 「抱き上げた 孫が一言 密ですよ」

ตัวอย่างที่ (36) กล่าวถึงเรื่องระหว่างคุณตาและหลาน ที่พบกันในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งการตีความหมายโดยนัยในเซนริวบทนี้จำเป็นต้องใช้ความรู้หรือความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า 密です เนื่องจากมีการเล่นมุกโดยใช้สำนวนดังกล่าวร่วมอยู่ด้วย

(36a) ความรู้: 「密です」 ตามพจนานุกรมหมายถึง หนาแน่น แต่ 密ですในปัจจุบันถูกใช้ในความหมายที่ต่างจากเดิม โดยมีที่มาจากคำพูดของนางโคอิเกะ ผู้ว่าการกรุงโตเกียว ที่เตือนให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการกระทำ 3 ประเภท ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้แก่ 1) 密閉(密閉空間) สถานที่ที่อากาศไม่ถ่ายเท 2) 密集(密集場所) สถานที่ที่มีคนรวมตัวกันหนาแน่น และ 3) 密接(密接場面) สถานการณ์ที่ทำให้ต้องอยู่ใกล้ชิดกัน จึงทำให้

เกิดคำว่า 三密 หรือข้อควรหลีกเลี่ยงทั้ง3 ขึ้นมา และจากความหมายว่า “ข้อควรหลีกเลี่ยงทั้ง3” ในคำว่า 三密 นี้จึงทำให้密ใน 密です มีนัยยะถึง “ควรหลีกเลี่ยง” ด้วย (ปรัชญาภรณ์, 2564)

สิ่งที่กล่าว: หลานที่ตาอุ้มขึ้นมา บอกกับตาว่า密です (抱き上げた 孫が一言 密ですよ)

ความหมายโดยนัย: หลานบอกให้ตาหลีกเลี่ยงการอุ้มและอยู่ห่างกัน

จากการวิเคราะห์ใน (36a) ความตลกเกิดจากการที่ผู้อ่านต้องเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า密ですก่อน จึงจะเข้าใจความหมายที่หลานสื่อออกมาได้ ซึ่ง 密です เป็นคำสมัยนิยมในช่วงต้นปี 2563 จึงทำให้ชาวญี่ปุ่นส่วนมากเข้าใจในมุกตลกนี้ได้

d. มุกตลกที่เกิดจากความหมายโดยนัยที่ขัดแย้งกัน (矛盾した推意により生ずるジョーク)

(37) 「会社へは 来るなと上司 行けと妻」

ตัวอย่างที่ (37) เป็นเซนริวที่ได้รับการลงคะแนนเสียงมากที่สุดในการประกวดครั้งนี้ โดยเนื้อหากล่าวถึงสภาพของมนุษย์เงินเดือนเมื่อต้องทำงานแบบ work from home ว่าถูกหัวหน้าสั่งว่าไม่ต้องมาบริษัท และในขณะเดียวกันก็ถูกรรยาไล้ให้ออกจากบ้าน ซึ่งความตลกของตัวอย่างที่ (37) เกิดจากความหมายโดยนัยที่มีความขัดแย้งกัน

(37a) ความหมายโดยตรง1: หัวหน้าสั่งไม่ให้มาบริษัท (会社へは 来るなと上司)

ความรู้ทั่วไป1: ถ้าหัวหน้าสั่งไม่ให้มาบริษัท ก็จะต้องทำงานที่บ้าน (work from home)

ความหมายโดยนัย1: ทำงานที่บ้าน

ความหมายโดยตรง2: รรยาไล้ให้ออกจากบ้าน (行けと妻)

ความรู้ทั่วไป2: ถ้ากรรยาไม่ให้ทำงานที่บ้าน ก็จะต้องไปทำงานที่บริษัท

ความหมายโดยนัย2: ทำงานที่บริษัท

จากการวิเคราะห์ใน (37a) จะเห็นว่าความหมายโดยนัย 1 และ 2 มีความขัดแย้งกันเองระหว่างการทำงานที่บ้านกับที่ทำงาน จึงทำให้เกิดความตลกว่ามนุษย์เงินเดือนประเภทนี้จะไปอยู่ที่ไหนดี

e. มุกตลกที่อิงจากสองสมมติฐานที่ขัดแย้งกัน (二つの矛盾する想定に基づくジョーク)

(38) 「どこにある ステイホームで 俺の場所」

ตัวอย่างที่ (38) กล่าวถึงสภาพการใช้ชีวิตในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ต้องอยู่บ้าน ไม่ออกไปไหน (ステイホーム) ซึ่งความตลกของตัวอย่างที่ (38) เกิดจากสมมติฐานที่มีความขัดแย้งกัน

(38a) สิ่งที่กล่าว: stay home ที่ของผมนอนอยู่ที่ไหน (どこにある ステイホームで 俺の場所)

สมมติฐานทั่วไป: stay home คือ การอยู่บ้าน

สมมติฐานที่ผิดปกติ: stay home อยู่ที่ไหน

จากการวิเคราะห์ใน (38a) จะเห็นว่าสมมติฐานทั่วไปและสมมติฐานที่ผิดปกติมีความขัดแย้งกันเองระหว่างการอยู่บ้านและการตั้งคำถามถึงที่อยู่ว่าอยู่ไหน จึงทำให้เกิดความตลกว่าการอยู่บ้านร่วมกับสมาชิกในบ้านหลายๆ คน ทำให้ผู้พูดกลับรู้สึกว่าจะไม่มีที่อยู่

6. สรุปผลและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่า เซนริว (川柳) ที่ได้รับการคัดเลือกจากการประกวด第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่ 34 มีสัดส่วนคำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ (1) 妻 (2) マスク (3) 上司 (4) 密

(5) テレワーク (6) リモート (7) 俺 (8) 仕事 (9) 飲み会 และ (10) 今 ซึ่งมีทั้งคำที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และคำศัพท์ที่เป็นคำสมัยนิยมในช่วงต้นปีพ.ศ. 2563 ในด้านเนื้อหาพบว่าจากเซนริวที่ได้รับเลือกทั้งหมด 100 บท มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องในบริษัทและเรื่องในครอบครัวจำนวน 10 บท โดยเป็นเนื้อหาที่พูดถึงการทำงานที่บ้าน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ดังกล่าวมีความยาวนานตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.2563 จนถึงปัจจุบัน ทำให้มนุษย์เงินเดือนชาวญี่ปุ่นต้องปรับรูปแบบการใช้ชีวิตทั้งด้านการทำงานและครอบครัว จนเกิดรูปแบบการมีวิถีชีวิตใหม่และสะท้อนออกมาในการประพันธ์เซนริว

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นสัดส่วนของคำที่ปรากฏในเซนริว ช่วงปี พ.ศ.2563 ว่ามีคำศัพท์ที่นอกเหนือจากเรื่องของการทำงานปรากฏอยู่ในคำศัพท์ที่ใช้มากที่สุด 10 อันดับแรกอยู่ด้วย เช่น マスク密 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จากผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์สำคัญในช่วงระยะเวลาหนึ่งมีผลต่อการประพันธ์เซนริว ซึ่งเมื่อเทียบกับงานของ 伊藤 (2014) ที่ได้รวบรวมคำศัพท์ที่นิยมใช้ในการแต่ง サラリーマン川柳 มากที่สุด 10 อันดับ จะเห็นว่าในงานของ 伊藤 (2014) คำศัพท์ที่ใช้มากที่สุดมีเพียงคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการทำงานและครอบครัวเท่านั้น

อีกทั้งในด้านเนื้อหาพบว่าในเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องของการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ด้วย แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์สำคัญในช่วงระยะเวลาหนึ่งมีผลต่อการประพันธ์เซนริว ซึ่งจากการศึกษาของผู้วิจัยยังไม่พบงานวิจัยที่กล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่ปรากฏในเซนริว

จากการศึกษารูปแบบการสร้างมุกตลกที่ปรากฏในเซนริว ช่วงปี พ.ศ.2563 พบว่า มีการใช้กลวิธีที่แตกต่างกันสามารถแบ่งได้เป็น 1.มุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง (表意に基づくジョーク) จำนวน 11 บท (ร้อยละ 11) และ 2.มุกตลกที่สื่อสารโดยนัย (推意に基づくジョーク) จำนวน 89 บท (ร้อยละ 89) ซึ่งมีความแตกต่างจาก 小泉 (1999) ที่กล่าวว่าเซนริวจะเป็นมุกตลกที่เรียกเสียงหัวเราะโดยแฝง (潜在的) เท่านั้น และจะต้องมีการตั้งสมมติฐานในการทำความเข้าใจ ดังตัวอย่างที่(01) ที่ผู้อ่านต้องตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของคู่สามีภรรยา ก่อนจึงจะเข้าใจความหมายในประโยคในเซนริวได้ มิใช่ความตลกที่เกิดจากการตีความในการเล่นคำ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากบทเซนริวที่ได้เลือกมาในงานวิจัยนี้ เป็นบทประพันธ์ใหม่ จึงอาจทำให้ปรากฏมุกตลกที่สื่อสารตามความหมายโดยตรง (表意に基づくジョーク) เหมือนมุกตลกในภาษาอังกฤษอยู่ด้วย นอกจากนี้ในมุกตลกที่สื่อสารโดยตรงประเภท Free enrichment (自由な語用論的拡充) ในตัวอย่างที่ (27) ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของการใช้ตัวอักษรในภาษาญี่ปุ่น ที่สามารถนำตัวอักษรคันจิ เข้ามาเล่นเสียงและความหมายในเซนริวได้

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยหวังว่าผลการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้ใช้ภาษาญี่ปุ่นรู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับเซนริวมากยิ่งขึ้น รวมถึงอาจนำลักษณะการวิเคราะห์รูปแบบมุกตลกในเซนริวมาเป็นหัวข้อในชั้นเรียนสำหรับผู้เรียนชั้นกลางขึ้นไป เพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ความหมายหรือตีความมุกตลกในเซนริว เช่น 「嫁の呼吸 五感で感じろ! 全集中!!!」 「YOASOBIが 大好きと言い 父あせる」 ทั้ง 2 บทนี้มีการนำมังงะและวงดนตรีที่อยู่ ในกระแสนิยมมาเป็นหัวข้อในการประพันธ์เซนริว ซึ่งน่าจะช่วยเพิ่มความสนใจให้กับผู้เรียนได้

อนึ่ง กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยชิ้นนี้มีเพียงเซนริวที่ผ่านการประกวด 第一生命サラリーマン川柳コンクール ครั้งที่34 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน เมื่อเทียบกับงานวิจัยอื่นๆ ผู้วิจัยเห็นว่า หากมีการศึกษาเปรียบเทียบกับ

การประกวดเซนริวในครั้งอื่นๆด้วย น่าจะทำให้เห็นลักษณะเด่นและความแตกต่างของเซนริว ในแต่ละช่วงเวลาได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จากการนับความถี่ของจำนวนคำที่ปรากฏในเซนริวที่ผ่านเข้ารอบทั้งหมด 100 บท พบว่าในกลุ่มคำที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัว นอกเหนือจากคำว่า 妻 ที่ถูกใช้มากที่สุด จำนวน15ครั้งแล้ว ก็ยังมีคำว่า 父 หรือ 父 (5ครั้ง) 子(3ครั้ง) 嫁 (2ครั้ง) 孫 (2ครั้ง) 息子 (2ครั้ง) หากศึกษาโดยลงรายละเอียดลงในคำกลุ่มดังกล่าว อาจทำให้เห็นภาพลักษณ์หรือมุมมองของคนญี่ปุ่นต่อสมาชิกในครอบครัวก็เป็นได้

เอกสารอ้างอิง(References)

- บุบษา สุธีธร. (2558). ทฤษฎีการสื่อสารภายในบุคคลและระหว่างบุคคล. [ออนไลน์]. http://www.stou.ac.th/Thai/Schools/sca/MA_TEXT/UNIT07.txt
- ปรัชญาภรณ์ รัตนพงศ์ภิญโญ. (2564). การศึกษากลุ่มคำสมัณิยมในภาษาญี่ปุ่น: กรณีศึกษาคำสมัณิยมในช่วงต้นปีพ.ศ.2563. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา*, 11(1), 60-83.
- วิภากร วงศ์ไทย. (2550). การวิเคราะห์การสนทนาตามแนวของวจนปฏิบัติศาสตร์. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 14(1), 17-31.
- Sperber, D. and Wilson, D. (1986). *Relevance: Communication and Cognition*. Blackwell, Oxford.
- 伊藤貴雄 (2014). 「現代川柳における語彙・技法・内容の一断面: 『サラリーマン川柳』に見る特徴と現代日本人の心象風景」 『日本語学研究』 39, 175-194.
- _____ (2019). 「『ホームレス川柳』に見る語彙表現と心象風景の一断面」 『日語日文学研究』 108, 129-149.
- 伊藤貴雄 • 白静姫(2014). 「『シルバー川柳』に見る日本の高齢者の心象風景」 『日本研究』 60, 181-204.
- 歌人穂村弘 (2015). 「短詩の世界によろこそ 川柳・俳句・和歌ははじめました！」 <https://www.koubo.co.jp/tokushu/201503_1.pdf>
- 小泉保 (1999). 「川柳の語用論」 『語用論研究』 1, 1-14.
- 高橋恵子ほか (2012). 「被災地において川柳が果たす役割とは」 『笑い学研究』 19, 3-17.
- 東森勲 (2011). 『英語ジョークの研究 - 関連性理論による分析 -』 開拓社.

แหล่งข้อมูลตัวอย่างประโยค (資料の典故)

- 第一生命保険株式会社 (2021). 「第34 回『第一生命サラリーマン川柳コンクール』ベスト10 発表！」 <https://www.dai-ichi-life.co.jp/company/news/pdf/2021_013.pdf>

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Affiliation: Faculty of Humanities, Kasetsart University

Corresponding email: p.ratanapong@hotmail.com

Received: 2021/12/30

Revised: 2022/04/30

Accepted: 2022/05/06